

7.1.2026

171/00.04.02/2024
Arviomuistio kansallisen
julkisten hankintojen
tietovarannon
perustamisesta ja
ostolaskutietojen
julkaisemisesta

Valtiovarainministeriö

kirjaamo.vm@gov.fi

Lausuntopyyntö VN/2215/2025, 12.11.2025

Lausunto luonnoksesta hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi hankintatietovarannosta ja siihen liittyviksi laeiksi

1. Huomiot vaikutusten arvioinnista

Hankkeen tavoitteet ovat sinänsä kannatettavia: hanke korostaa hankinta–sopimus–ostolasku -linkityksen merkitystä paitsi kansallisella tasolla, myös organisaatiokohtaisesti. Hanke voi pitkällä tähtäimellä parantaa hankinta- ja ostoprosessien johtamista. Tekoälyn hyödyntäminen ja automatisaatio voivat tuoda tehokkuutta sekä kasvattaa hyötyjä tulevaisuudessa.

Kyseessä on kuitenkin organisaatioille säädettävä uusi tehtävä ja se on sellaisena merkittävä laajennus nykyiseen talous- ja hankintatietojen toimittamisvelvollisuuteen. Uudistuksesta aiheutuu sekä kertaluonteisia että pysyviä kustannuksia. Muutos vaatii mittavaa kehittämistä eri järjestelmiin, prosesseihin ja rajapintoihin. Kuten hallituksen esityksessä on todettu, hyötyjen saavuttaminen edellyttäisi toimintatapojen ja -prosessien muuttamista organisaatioissa. Tämä tarkoittaisi merkittävää taloudellista panostusta, joka ei välttämättä vallitsevassa taloustilanteessa ole realistista. Näin ollen on olemassa riski siitä, että uudistus lisää julkishallinnon kustannuksia, mutta ei tosiasiallisesti tuo juurikaan hyötyjä.

Nostamme esiin erityisesti seuraavia näkökohtia:

- Taloudelliset vaikutukset: järjestelmämuutokset edellyttävät merkittäviä investointeja tietojärjestelmiin, integraatioihin, henkilöresursseihin ja henkilöstön koulutukseen. Arvioinnissa tulisi tarkentaa kustannusten vaikutuksia tietojärjestelmien toimittavien tahojen järjestelmä- ja henkilöresurssi-investointeihin ja erityisesti investointien rahoitusta.

- Aikataulu: toteutusaikataulu on kunnianhimoinen. Henkilöresurssien varaaminen (ja mahdollinen rekrytointi), integraatiot ja tietojen harmonisointi vaativat riittävän siirtymäajan, jotta tietojen laatu ja yhteentoimivuus voidaan varmistaa.
- Hyödyt: suoria taloudellisia tai muita hyötyjä hankintayksiköille ei ole tai ne ovat vähäisiä. Epäsuoria hyötyjä voi syntyä, mutta se on epävarmaa ja edellyttää hankintayksiköltä itseltään merkittävää panostusta. Hyödyt (läpinäkyvyys, kilpailun edistäminen, tiedolla johtaminen) toteutuvat vain, jos tietojen laatu ja standardointi onnistuvat.

2. Huomiot ehdotetusta hankintatietovarantolaista ja sen perusteluista

Hankintatietovarannon perustaminen on periaatteiltaan kannatettavaa, jos se parantaa kansallisella tasolla julkisen talouden läpinäkyvyyttä ja mahdollistaa kustannusten vertailun sekä tukee hankintojen strategista ohjausta ja markkinoiden toimivuutta.

Huomioita:

- Järjestelmien päällekkäisyys: julkisia hankintoja koskevia asiakirjoja julkaistaan jo mm. Hilmassa ja hankintapäätökset hankintayksikön nettisivuilla.
- Työn päällekkäisyys: tiedot ovat jo olemassa Hilmassa, TED:ssä, hankintayksikön kotisivuilla ja hankintajärjestelmässä. Lakiesitys aiheuttaa päällekkäistä, manuaalista työtä.
- Tietosisältö ja rivitiedot: laskujen rivitietojen toimittamista vaaditaan laajasti, mikä on raskas toimenpide ja poikkeaa nykykäytännöistä.
- Mahdollisten kilpailutustunnisteiden ja salausmerkintöjen lisääminen laskuihin lisää laskujen manuaalista käsittelyä ja vähentää automaatiota (ilman merkittäviä järjestelmä uudistuksia).
- Tarvitaan nykyisten palveluiden integrointi uuteen hankintatietovarantoon, jotta päällekkäisyys ja päällekkäiset työvaiheet voidaan minimoida ja tiedot ovat yhtenäisiä ja vertailukelpoisia
- Tarvitaan selkeät ohjeet tietojen tuottajille ja yhtenäiset tietomallit.
- Tietoturva, tietosuoja ja liikesalaisuuksien suoja on varmistettava teknisillä ja oikeudellisilla keinoin. Esimerkiksi tarjoukset sisältävät suurelta osin liikesalaisuuksia.

3. Huomiot ehdotetuista muutoksista julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annettuun lakiin ja vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annettuun lakiin sekä edellä mainittujen lakien perusteluista

On sinänsä perusteltua säätää Valtiokonttorille määräyksenantovaltuus, kunhan se on tarkoin rajattu. Kannatettavaa tämä on erityisesti, jotta hallituksen esityksessä todetusti kilpailuttamis- ja ostolaskujärjestelmien tarjoajat ovat tietoisia siitä, millaisia tietokenttiä järjestelmän tulee sisältää, jotta se täyttää hankintalaista ja EU:n sääntelystä tulevat velvoitteet.

Määräyksenantovaltuuden todetaan hallituksen esityksessä koskevan teknisiä seikkoja, mutta tosiasiallisesti se kuulostaa perusteluiden valossa olevan laajempi. Emme pidä toivottavana sitä, että valtuuden nojalla Valtiokonttori voisi määrätä esimerkiksi jälki-ilmoituksella ilmoitettavista tiedoista siten, että ilmoitukselle tulisi täyttää tiedot tarjoajista sekä liittää hankintapäätös ja perustelumuistio. Jokainen ylimääräinen työvaihe lisää hankintayksikön työmäärää ja kustannuksia. Valtiokonttorin määräyksenantovaltuuden laajuutta ei ole rajattu ehdotetussa hankintalain 60.2 §:ssä tarpeeksi tarkkarajaisesti, jotta olisi edes mahdollista arvioida, millaisia potentiaalisia uusia velvollisuuksia hankintayksikölle voisi syntyä ja millaiset olisivat näistä aiheutuvat kustannukset.

Kannatettava on ehdotus siitä, että tarjouspyynnön ja muiden hankinta-asiakirjojen saaminen edellyttäisi rekisteröitymistä tai kirjautumista. Tämän hetkinen kirjautumista edellyttävä käytäntö ei ole lähtöisin hankintayksiköiden tarpeesta, vaan kyseessä on kilpailutusjärjestelmien ominaisuus.

4. Huomiot ehdotetuista muutoksista Valtiokonttorista annettuun lakiin ja niiden perusteluista

Kannatettavaa on, että tietojen keruu ja julkaisu on yhden organisaation vastuulla. Toivomme kuitenkin selkeää vastuunjakoa Valtiokonttorin ja muiden viranomaisten ja/tai tietoja julkaisevien tahojen välillä, jotta vältetään tietojen toimittamisesta usealle eri taholle.

Tiedot tulisi saada automaattisesti kerättyä eri toimijoilta, jotta niitä ei tarvitse manuaalisesti syöttää useaan kertaan moneen eri paikkaan.

5. Muut huomiot hallituksen esitysluonnoksesta

Lakiesityksen toimeenpano edellyttää huolellista valmistelua ja erityisesti riittäviä tukitoimia, jotta tavoitteet saavutetaan ilman, että kustannukset nousevat tai salassapito vaarantuu. Henkilötietojen ja liikesalaisuuksien suojaaminen on kriittinen edellytys onnistuneelle toteutukselle, ja tulee varmistua siitä, että avoimuuden lisääminen ei johda kilpailuedun menettämiseen tai arkaluonteisten tietojen paljastumiseen.

Vaikka tietoa olisi jatkossa enemmän avoimesti saatavilla, suuremmilla yrityksillä on enemmän resursseja hyödyntää tietoa, mikä joka tapauksessa antaa niille kilpailuedun suhteessa pk-yrityksiin. Pienille yrityksille julkiset hankinnat olisivat jatkossakin haasteellinen pelikenttä.

Organisaatioiden veloitteiden täyttäminen edellyttää selkeää ohjausta, kattavia ohjeita ja koulutusta. On olennaista varmistaa, että Valtionkonttorilla on riittävät resurssit tarjota tarvittavaa tukea ja neuvontaa käyttöönoton eri vaiheissa. Lisäksi on luotava ennakoiva prosessi vaikutusten arviointiin ja järjestelmän kehittämiseen. Jatkuva seuranta varmistaa, että ongelmat havaitaan ja korjataan ajoissa.

Yhteenvetona voidaan todeta, että kyseessä on hankintayksiköille annettava uusi tehtävä, joka vaatii muutoksia järjestelmiin ja prosesseihin.

Valtion tulisi osallistua hankintayksiköiden muutuskustannuksiin. Hankintatietovarannon hyödyt hankintayksiköille ja laajemmin yhteiskunnalle ovat epävarmat, kun taas hallinnollinen taakka ja tietosisällön laajuus lisäävät merkittävästi työmäärää ja muita kustannuksia. Tietosisällön määrittely ja ohjeistus on tehtävä selkeästi, ja aikataulun on mahdollistettava järjestelmämuutokset hallitusti.

Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymä (HSL)

Vesa Silfver
vs. toimitusjohtaja

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä XX.XX.202X. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa HSL:n kirjaamosta.